

ปาริสุทธิศีล 4 ในพระพุทธศาสนา*

Parisuddhi-Sila in Buddhism

พระครูวรมงคลประยุต และพระมหามิตร จิตตปัญโญ

Phrakru Worramongkolprayut and Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพวนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phrakruworramongkol@gmail.com

บทคัดย่อ

ปาริสุทธิศีล หมายถึง ศีลเป็นเครื่องทำให้บริสุทธิ์ ศีลเป็นเหตุให้บริสุทธิ์หรือความประพฤติดีบริสุทธิ์ ที่จัดเป็นศีล ปาริสุทธิศีล 4 ประเภทในพระพุทธศาสนา คือ 1) ปาฏิโมกขสังวรศีล 2) อินทริยสังวรศีล 3) อาชีวปาริสุทธิศีล 4) ปัจจยสันนิสิตศีล ความสำคัญของปาริสุทธิศีลเพราะเป็นธรรมตัวนำเป็นธรรมที่มีอุปการะให้อริยมรรคมีองค์ 8 เกิดขึ้น ปาริสุทธิศีลนี้ จึงเป็นทางตรงที่จะนำไปสู่ความบริสุทธิ์ให้ถึงมรรคผลนิพพาน

คำสำคัญ: ปาริสุทธิศีล 4; พระพุทธศาสนา

Abstract

Parisuddhi-Sila is morality for purification. Sila is a cause of purification or a pure conduct. Parisuddhi-Sila has four kinds in Buddhism as follows: 1) Patimokkhasamvara-Sila : restraint in accordance with the monastic disciplinary code; 2) Indriyasamvara-Sila: restraint for the senses; 3) Ajivaparisuddi- Sila: purity of conduct as regards livelihood; 4) Paccayasannissita-Sila : pure conduct as regards the necessities in life. Parisuddhi-Sila is justified, and is the dhamma leading to the Noble Eightfold Path. This is a direct way leading to purity and Nirvana.

Keywords: Parisuddhi-Sila 4; Buddhism

*ได้รับบทความ: 21 พฤศจิกายน 2561; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2562

Received: November 21, 2018; Revised: December 4, 2019; Accepted: December 25, 2019



1. บทนำ

ในปัจจุบันคนที่บวชเข้ามาในศาสนาไม่ค่อยประสบผลสำเร็จของการบวชเหมือนในสมัยครั้งพุทธกาล เนื่องจากคนสมัยก่อนบวชด้วยศรัทธาปรารถนาจะพ้นจากทุกข์ จึงประสบผลสำเร็จของการบวช ซึ่งมีความแตกต่างจากคนในปัจจุบันมีการบวชตามประเพณีหรือว่าบวชทดแทนพระคุณท่านผู้มีอุปการคุณมีมารดาและบิดา เป็นต้น ผลของการบวชก็เลยได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ถึงผลอันสูงสุดที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์ส่วนผู้ที่บวชเข้ามาด้วยศรัทธาก็มักจะมีความซบเซาหมั่นในเบื้องต้นต่อมาภายหลังศรัทธาก็เสื่อมถอยเนื่องจากไม่ได้รับผลหรืออานิสงส์ของการบวช เพราะยุคปัจจุบันเต็มไปด้วยเทคโนโลยีเครื่องมือสื่อสารสิ่งที่ยั่ววนจิตใจ จึงลี้ภัยแห่งความปรารถนาที่จะบวชซึ่งมีรากฐานไปจากศีลเมื่อศีลไม่บริสุทธิ์ การเจริญสมาธิก็ไม่สงบ ศีลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นรากฐานของผู้ที่บวชเข้ามา โดยเฉพาะปาริสุทธิศีล 4 ครอบคลุมไปจนถึงการปฏิบัติศีลนั้นมี 2 อย่างคือ ศีลของคฤหัสถ์และศีลของบรรพชิตในบรรดาศีล 2 อย่างเหล่านั้น ศีล คือสิกขาบท 4 ที่คฤหัสถ์สามารถจะรักษาได้ ชื่อว่า ศีลของคฤหัสถ์ ปาริสุทธิศีล 4 ทั้งหมด จนถึงศีลคือสิกขาบท 10 ชื่อว่า ศีลของบรรพชิต

ดังนั้น การศึกษาปาริสุทธิศีล 4 ในพระพุทธศาสนา จะทำให้ทราบคุณค่าของปาริสุทธิศีล 4 ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นต่อไป

2. ความสำคัญของปาริสุทธิศีล 4

ความสำคัญของศีลที่ปรากฏในคัมภีร์วิ

สุทธิมรรค ดังคำปรารภของพระพุทธ โฆษาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรค ความตอนหนึ่งว่า โยคีบุคคลเหล่าใดในพระพุทธศาสนานี้ ได้รับการบรรพชาอันหาได้ยากในพระศาสนาของพระชินเจ้าแล้ว แม้ถึงจะต้องการความบริสุทธิ์ เมื่อไม่รู้จักทางแห่งความบริสุทธิ์อันเป็นทางตรงทางเกษม ซึ่งสงเคราะห์ด้วยศีลเป็นต้นตามที่เป็นอย่างจริงแล้ว ก็จะไม่บรรลุถึงความบริสุทธิ์ได้ แม้จะถึงความเพียรพยายามอยู่ก็ตาม (Phra Buddhaghosa Thera, 2013 : 3)

ศีลในคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยความหมาย ได้แก่ พฤติกรรมที่ถูกควบคุมอย่างดี กล่าวคือ ควบคุมกาย วาจาให้เรียบร้อย และรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย โดยธรรมชาติ ได้แก่ เจตนา เจตสิก สังวร และอวิตกกัมมะ โดยลักษณะ ได้แก่ ควบคุมพฤติกรรม โดยหน้าที่ ได้แก่ กำจัดความทุกข์ โดยผล ได้แก่ ความสะอาดกาย ความสะอาดวาจา และความสะอาดใจ โดยเหตุใกล้ ได้แก่ ความมีหิริ คือ ความละอายใจต่อการทำชั่วทั้งปวง และความมีโอตตปปะคือ มีความกลัวตัวบาปต่อการทำชั่ว โดยสารัตถะ ได้แก่ ปาริสุทธิศีล 4 คือ 1) ปาฏิโมกขสังวรศีล การสำรวมรักษาสิกขาบทอย่างเคร่งครัด 2) อินทริยสังวรศีล การสำรวมรักษา อินทริย 6 3) อาชีวะปาริสุทธิศีล การเว้นขาดจากมิถิลาชีวะ 4) ปัจจยสันนิสิตศีล การพิจารณาการใช้ปัจจัย 4 โดยศีลข้อแรก เกิดขึ้นด้วยศรัทธา คือ ความเชื่อมั่น ศีลข้อสอง เกิดขึ้นด้วยสติ ศีลข้อสาม เกิดขึ้นด้วยวิริยะ คือ ความเพียร และศีลข้อสี่ เกิดขึ้นด้วยปัญญา ดังนั้น 1) ปาฏิโมกขสังวรศีล จึงได้ชื่อว่า “เทสนาสุทธิ” เพราะหมั่นจดด้วยการแสดง 2)



อินทริยสังวรศีล ได้ชื่อว่า “สังวรสุทธิ” เพราะ
หมดจดด้วยสังวร 3) อาชีวนปาริสุทธิศีล ได้ชื่อว่า
“ปริเยฐสุทธิ” เพราะหมดจดด้วยการแสวงหา
4) ปัจจยสันนิสิตศีล ได้ชื่อว่า “ปัจจเวกขณสุทธิ”
เพราะหมดจดด้วยการพิจารณา (Mahamakut
Buddhist University, 2017)

ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย มหาวรรคพระ
ผู้มีพระภาคตรัสถึงความสำคัญของศีลสัมปทา
ความถึงพร้อมด้วยศีล ซึ่งหมายถึง ปาริสุทธิศีล 4
มีความปรากฏว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์
กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็น
บุพนิมิตฉันใด ศีลสัมปทาก็เป็นตัวนำเป็นบุพนิมิต
เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ฉะนั้น”
(Tipitaka 19/50/44) ในทุติยเอกัสมเปยยาจวรรค
มีความปรากฏว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอก
มีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมี
องค์ 8 ธรรมอันเป็นเอก คือ ศีลสัมปทา” (Tipitaka
19/64/49)

ในพลกรณียวรรคพีชสูตรมีความปรากฏ
ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พืชคามและภุตคามทั้งหมด
ล้วนอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงเจริญ
งอกงามเติบโตได้ ฉะนั้นใด ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกัน
อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์
8 ทำอริยมรรค มีองค์ 8 ให้มาก ย่อมถึงความเจริญ
งอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย” (Tipitaka
19/150/80)

3. ประเภทของปาริสุทธิศีล

ปาริสุทธิศีล มี 4 ประเภท ได้แก่ ปาฏิโมก
ขสังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวน ปาริสุทธิศีลและ

ปัจจยสันนิสิตศีล ล้วนมีเหตุให้สำเร็จทั้งสิ้นเรียก
เหตุให้สำเร็จนั้นในทางภาษาบาลีว่า “สาธนะ”
ดังนี้

1. ปาฏิโมกขสังวรศีล มีศรัทธาเป็นเหตุ
ให้สำเร็จเรียกว่า “สัทธาสาธนะ” ดังนั้น ในการสมา
ทานปาฏิโมกขสังวรศีล คือ ศึกษาบทตามที่ทรง
บัญญัติไว้ด้วยศรัทธา จึงไม่ควรอาลัยแม้ในชีวิต
จึงจะทำให้ถึงพร้อมได้ ดังพุทธดำรัสว่า “มหาสมุท
มีความยังอยู่เป็นธรรมดาไม่ไหลล้นฝั่งไป แม้ฉันท
ปหาราทะ สาวกทั้งหลายของเราก็ก็นั้นอย่างนั้น
ไม่ล้นฝั่งข้ามสิกขาบท ที่เราบัญญัติไว้แล้วสำหรับ
สาวกทั้งหลาย แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต” (Tipitaka
23/19/146) ปาฏิโมกขสังวรศีล หมายถึง ศีล
คือความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ คำว่า ปาฏิโมกข์
หมายเอา ศีลที่เป็นสิกขาบท เพราะว่าผู้ใดเฝ้าระวัง
คือ รักษาศีลนั้น ศีลนั้นย่อมยังผู้นั้นให้รอด คือ
ให้พ้นจากทุกข์ทั้งหลายมีทุกข์ในอบาย เป็นต้น
เพราะเหตุนั้น ศีลนั้นท่านจึงเรียกว่า ปาฏิโมกข์ศีล
ข้อนี้เกิดจากปัจจัยอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1.1 อาจารย์ มีความหมายตรงข้าม
กับอนาจารย์ กล่าวคือ ภิกษุมีความเคารพอยู่ในใจ
เป็นผู้ว่าง่ายมีหิริโอตตปะ และเพียบพร้อมด้วย
อิริยาบถ สำรวมอินทริย์ รู้จักประมาณในโภชนะ
ไม่นอนในยามตื่น และยามสุดท้ายของราตรี
มีปัญญาและสันโดษ ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ
ปรารถนาความเพียร และมากไปด้วยความเคารพ
ยำเกรงเพื่อนสหธรรมิกของตน

1.2 โคจร หมายถึง การเที่ยวไปโดย
เว้นสถานที่ที่โคจร เช่น บ่อนการพนันสถานที่
เรกรรม เป็นต้น มี 3 ประเภท คือ



1.2.1 อุปนัยโคจร หมายถึง กัลยาณมิตรที่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ (อันเป็นกถาวัตถุ) 10 ประการ เพราะอาศัยคุณสมบัติเหล่านี้ บุคคลย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังมาก่อนทำสิ่งที่ได้ฟังมาแล้วให้แจ่มแจ้ง ทำลายความสงสัยเสียได้ ทำความเห็นให้ถูกต้อง ทำจิตใจให้ผ่องใสและศึกษาธรรมวินัยด้วยดี มีศรัทธามั่นคงลึกซึ้งย่อมเจริญด้วยศีล สุตะ จาคะ และปัญญา

1.2.2 อารักขโคจร หมายถึง การเที่ยวไปสู่สถานที่ ซึ่งสามารถรักษาศีลได้ เช่น ภิกษุบางรูปเข้าไปในบ้านของผู้อื่นหรือละแวกบ้าน ทอดสายตาลงดูในระยะ ชั่วแฉก ท่าทางสง่าสงบ สำรวม เป็นที่น่าเคารพของประชาชน ไม่มองดูยานพาหนะที่เทียมด้วยช้างหรือม้า ไม่มองดูชายหญิงที่กำลังสนุกร่าเริง ไม่มองดูเสียงของพระราชวังหรือร้านริมถนน ไม่แหงนหรือก้มดูในทิศทั้งสิ้น

1.2.3 อุปนิพันธโคจร หมายถึง การอยู่เฉพาะในที่อันเป็นที่อยู่ของตนดังพุทธดำรัสว่า “ภิกษุอยู่ภายในเขตบ้านและที่อยู่ของเธอ” (Tipitaka 19/704/200)

1.3 กลัวความผิดแม้เล็กน้อย หมายถึง การไม่ยอมให้แม้แต่อกุศลจิตเกิดขึ้นเพราะเห็นและกลัววิบากแห่งความผิดเล็กน้อยนั้น เขาจึงปรารถนาที่จะอยู่ให้ห่างไกลจากความผิดเล็กน้อย

1.4 สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย หมายถึงการปฏิบัติตนตามสิกขาบท 7 เหล่านี้อย่างเคร่งครัด คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส อกุศลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ พุพผาสิต

2. อินทรีย์สังวรศีลมีสติเป็นเหตุให้สำเร็จ เรียกว่า “สติสาธนะ” ดังความจาก (พระธรรมเทศนา)

อาทิตตปริยาย นัยว่า “ภิกษุทั้งหลาย จักขุนทริย ถูกทิ่มเอาด้วยซี่เหล็กอันเผาไฟจนร้อนโชนเป็นแสง ช่วงยังประเสริฐกว่า ส่วนการถือเอาโดยอนุพยัญชนะ ถือเอาโดยนิมิต ในรูปทั้งหลายอันจะพึงรู้ด้วยจักขุ ไม่ประเสริฐเลย” เป็นต้น แล้วหักห้ามความถือถือเอาโดยนิมิต ด้วยสติอันไม่หลงลืม ในทางตรงกันข้าม ภิกษุผู้ไม่ทำอินทริยสังวรให้ถึงพร้อมนี้ ย่อมจะถูกโจรคือกิเลสทั้งหลายทำร้ายเอาได้ดุจบ้านที่เปิดประตูไว้ ก็ถูกโจรทำลายเอาได้ ฉะนั้น อีกประการหนึ่ง ราคะย่อมรื้อเข้าจิตของเธอได้ เหมือนฝนรื้อรดเรือนที่มุงไว้ไม่ดีฉะนั้น ดังพระพุทธภาษิตว่า “ฝนย่อมรื้อรดเรือนที่มุงไม่ดีได้ฉันใด ราคะย่อมจะรื้อไหลไปสู่จิตที่ไม่ได้อบรมได้ฉันนั้น” (Tipitaka 25/13/28)

อินทริยสังวรศีล หมายถึง ศีล คือความสำรวมอินทริย 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ด้วยสติ ไม่ให้บาปอกุศลทั้งหลายเกิดขึ้นได้รู้ ธรรมารมณ์ด้วยমনแล้ว ไม่ถือเอา นิมิตไม่ถือเอา อนุพยัญชนะ (Tipitaka 20/143) คำว่า ไม่ถือเอา นิมิต ไม่ถือเอาอนุพยัญชนะ จะเห็นจากเรื่องเล่าต่อไปนี้ คือ หลิงสะไกแห่งตระกูลคนใดคนหนึ่ง ทะเลาะกับสามีตกแต่งและประดับกายสีสวยราวกะเทปกัญญา ออกจากอนูราชปุระแต่เช้าตรู่ เดินไปสู่เรือนญาติในระหว่างทางได้พบพระมหาตีสสเถระนั้น ผู้เดินจากเจตียบรรพตมาสู่อนูราชปุระ เพื่อเที่ยวบิณฑบาตเกิดมีจิตวิปลาสหวัระะดังขึ้น ฝ่ายพระเถระแลดูว่า นี้อะไร กลับได้อสุภสัญญาในพินของหญิงนั้นแล้วได้บรรลุพระอรหันต์

3. อาชีวปาริสุทธิศีล มีวิริยะเป็นเหตุให้สำเร็จ เรียกว่า “วิริยสาธนะ” ดังนั้น ในการสมาทาน



อาชีวปาริสุทธิสถิร จึงต้องละอเนสนา คือ การแสวงหาไม่สมควรเสีย เสพแต่ปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยบริสุทธิตี ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช โดยเว้นขาดจากนิमित (พูดใบ้) โอภาส (พูดเคาะ) ปริกภา (พูดหวานล่อ) วิญญูติ (ขอตรๆ)

อาชีวปาริสุทธิสถิร หมายถึง การงดเว้นจากมิจฉาชีวะ คือ การล่อลวง (กุหนา) การบื้อยอ (ลปนา) การทำใบ้ (เนมิตติกา) การบีบบังคับ (นิปเปสิกตา) การแสวงหาลาภด้วยลาภ (ลาภณ ลาภนิชิคิสนตา) มิจฉาชีฟ 5 ประการนั้น กล่าวเฉพาะ การกระทำใบ้ ภายกรรม และวัจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อันยังความหมายรู้ในอันให้ปัจจัย (แก่ตน) ให้เกิดแก่คนอื่นๆ ชื่อว่านิมิตต (บู้ใบ้) การที่ภิกษุเห็นเขาถือขาหนีบเดินไป จึงทำนิมิตโดยนัยว่า “ท่านทั้งหลายได้ของเคี้ยวอะไรมา” ชื่อว่า นิมิตตกมม (บอกใบ้) การพูดเกี่ยวกับปัจจัย ชื่อว่า โอภาส (พูดเคาะ) การที่ภิกษุเห็นเด็กเลี้ยงโคแล้วสร้างถามว่า “ลูกโคเหล่านี้ เป็นลูกโคนมหรือลูกโคเปรียง” เมื่อเขาตอบว่า “ลูกโคนมเจ้าข้า” แล้วทำโอภาสมิอันพูดเคาะได้โดยนัยว่า “ไม่ใช่ลูกโคนมกระมัง ถ้าเป็นลูกโคนม พวกภิกษุคงได้นมสดบ้าง” เป็นต้น จนเด็กเหล่านั้นต้องไปบอกบิดามารดาให้ถวายนมสด (แก่เธอ) เป็นอาทิชื่อว่า โอภาสกมม (พูดเคาะได้) การพูดเฉียด (วัตถุที่ประสงค์) ชื่อว่า สามนตขปปา (การพูดเลียบเคียง)

4. ปัจจัยสันนิสิตศีล หมายถึง ศีลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 พระศาสดาทรงเน้นให้สาวกพิจารณาโดยแยบคาย ไม่บริโภคอย่างขาดสติในการใช้สอยในขณะนั้น คือ

4.1 การพิจารณาการนุ่งห่มจีวร หมายถึง ขณะการใช้สอยจีวร ภิกษุพึงพิจารณาโดยแยบคาย แล้วนุ่งห่มจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะอันให้เกิดความละอาย

4.2 การพิจารณาการบริโภคบิณฑบาต หมายถึง ขณะบริโภคบิณฑบาตภิกษุพึงพิจารณาโดยแยบคาย แล้วฉันบิณฑบาต ไม่ให้เป็นไปเพื่อความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ไม่ให้เป็นไปเพื่อความเมามันเกิดกำลังทางกาย ไม่ให้เป็นไปเพื่อประดับ ไม่ให้เป็นไปเพื่อตกแต่ง แต่ให้เป็นไปเพียงเพื่อความตั้งอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อความเป็นไปได้ของอรรถภาพ เพื่อความสิ้นไปแห่งความลำบากทางกาย เพื่ออนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์ด้วยการทำอย่างนี้ เราย่อมระงับเสียได้ ซึ่งทุกเวทนาเก่า คือความหิว และไม่ทำทุกขเวทนาใหม่ให้เกิดขึ้น

4.3 การพิจารณาการใช้สอยเสนาสนะ หมายถึง ขณะบริโภคใช้สอยเสนาสนะภิกษุพึงพิจารณาโดยแยบคาย แล้วใช้สอยเสนาสนะเพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายอันพึงมี จากดินฟ้าอากาศ และเพื่อความเป็นผู้ยืนต้อยได้ ในที่หลักเรือนสำหรับภาวนา

4.4 การพิจารณาการบริโภคคิลานเภสัช หมายถึง ขณะบริโภคใช้สอย ภิกษุพึงพิจารณาโดยแยบคาย แล้วใช้สอยหรือบริโภคเภสัชบริวารอันเกื้อกูลแก่คนไข้ เพียงเพื่อบำบัด



ทุกขเวทนาอันบังเกิดขึ้นแล้วมีอาพาธต่างๆ เป็นมูล เพื่อความเป็นผู้ไม่มีโรคเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง (Tipitaka 12/14/14)

ในบริโศก 4 อย่างนั้น การบริโศกของภิกษุทุกศีล ซึ่งร่วมบริโศกอยู่ท่ามกลางสงฆ์ เรียกว่า ไถยบริโศก การบริโศกของภิกษุผู้มีศีลแต่ขาดการพิจารณาด้วยปัญญา เรียกว่า อธิณบริโศก ซึ่งการพิจารณาด้วยปัญญานั้น “จิรวร” พึงพิจารณาทุกคราวที่ใช้ “บิณฑบาต” พึงพิจารณาทุกคำกลืนหรือไม่ก็พึงพิจารณาในกาลก่อนฉัน หลังฉัน ในยามต้น ยามกลาง ยามสุดท้าย (เวลาใดเวลาหนึ่ง) ถ้าไม่พิจารณาจนอรุณขึ้น เธอย่อมตั้งอยู่ในฐานอธิณบริโศก “เสนาสนะ” และพึงพิจารณาทุกคราวที่ใช้สอย “เภสัช” พึงมีสติกำกับทั้งในขณะที่รับและขณะบริโศก ความมีสติกำกับในขณะที่รับ แต่ไม่มีสติกำกับในขณะที่บริโศกย่อมเป็นอาบัติ ส่วนความไม่มีสติกำกับในเวลารับ แต่มีสติกำกับในขณะที่บริโศกหาเป็นอาบัติไม่

การมีปัญญาเป็นเหตุให้สำเร็จ เรียกว่า “ปัญญาสาธนะ” เนื่องจากบุคคลผู้มีปัญญาย่อมสามารถมองเห็นโทษ และอาณิสสในการบริโศกปัจจัยทั้งหลายได้ ดังนั้น ในการสมทานปัจจัยสันนิสิตศีล จึงต้องละความกำหนัดในปัจจัยและพิจารณาด้วยปัญญาแล้ว จึงบริโศกปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยชอบธรรม ซึ่งการพิจารณาปัจจัยสันนิสิตศีลนั้นจะพิจารณาใน 2 ช่วง คือ 1) พิจารณา ณ เวลาได้ปัจจัยทั้งหลาย 2) พิจารณา ณ เวลาบริโศกปัจจัยทั้งหลาย ส่วนการบริโศกหรือการใช้ปัจจัย 4 นั้น ในวิสุทธิมรรค ได้แสดงไว้ 4 อย่าง คือ 1) บริโศกอย่างขโมย เรียกว่า ไถยบริโศก 2) บริโศกอย่างมีหนี้

เรียกว่า อธิณบริโศก 3) บริโศกอย่างผู้รับมรดก เรียกว่า ทายัชชบริโศก 4) บริโศกอย่างเจ้าของ เรียกว่า สามีบริโศก (Mahamakut Buddhist University, 2017)

4. คุณค่าปาริสุทธิศีล 4

จากการศึกษาปาริสุทธิศีล 4 ในพระพุทธศาสนา หากผู้ใดปฏิบัติโดยเคร่งครัดแล้ว จะทำให้เกิดคุณค่า 4 ด้าน คือ

1. คุณค่าที่เกิดขึ้นทางกาย เป้าหมายชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น คุณค่าที่เกิดขึ้นทางกาย มีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ คือ เป้าหมายบนดิน (ปัจจุบันชาติ) เป้าหมายบนฟ้า (ภพชาติเบื้องหน้า) และเป้าหมายเหนือฟ้า หรือเป้าหมายสูงสุด (พระนิพพาน) เป้าหมายบนดิน คือ การดำเนินชีวิตที่มีความสุข มีความสงบ ไม่เดือดร้อนเป็นทุกข์กายหรือทุกข์ใจ เป้าหมายบนฟ้า คือ การได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรืออย่างน้อยได้เกิดมาเป็นมนุษย์อีกครั้ง ไม่ต้องพลัดตกไปสู่อบาย คือ เกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกายหรือสัตว์เดรัจฉาน เป้าหมายเหนือฟ้า คือ การกำจัดกิเลสอาสวะ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน การจะบรรลุถึงเป้าหมาย ทั้งสามระดับได้นั้น สิ่งที่ต้องกระทำเป็นอันดับแรก คือ ต้องทำทาน เพราะทาน เป็นเหตุให้ได้ทรัพย์สมบัติ ซึ่งเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตให้มีความสุขสบาย ศีลกับเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ระดับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตให้มากขึ้นไปเป็นลำดับ
2. ศีลกับเป้าหมายบนดิน เมื่อมีสมบัติไว้หล่อเลี้ยงกาย สิ่งที่จะต้องได้ถัดมา คือ การมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์โทษภัยหรือการ



เบียดเบียนกัน ซึ่งสิ่งที่จะเป็นเครื่องป้องกันมิให้คนในสังคมเบียดเบียนกันก็คือศีลนั่นเอง เพราะศีลเป็นเครื่องควบคุมกาย วาจา ของคนให้เรียบร้อย ทำให้ไม่มีการเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินซึ่งกันและกัน ดังนั้น เพื่อความสุข และความปลอดภัย แต่ละคนจะต้องรักษาศีลของตนเองไว้ให้มั่นคง

3. ศีลกับเป้าหมายบนฟ้า นอกจากศีลจะเป็นเครื่อง ควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแล้ว ศีลยังเป็นหลักประกันที่จะทำให้ไม่ต้องตกไปสู่อบายหรืออย่างน้อยก็ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีอายุขัยยืนยาว เพราะหาได้ไปเบียดเบียนทำร้ายใคร จึงทำให้ได้ร่างกายที่เหมาะสม สำหรับทำความดี และยังสามารถใช้ทรัพย์ที่มีให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่อีกด้วย

4. ศีลกับเป้าหมายเหนือฟ้าการรักษาศีลไม่เพียงเป็นเหตุให้ได้บรรลุเป้าหมายของชีวิตในภพชาตินี้ คือ การมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์ โทษภัยใดๆ หรือบรรลุเป้าหมายในภพชาติเบื้องหน้า คือ การได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์เท่านั้น แต่ศีลยังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณธรรมทั้งหลายของมนุษย์ประดิษฐ์แผ่นดินเป็นที่รองรับของการงานทั้งปวง

ดังธรรมภาษิตของท่านพระสีวลเถระแสดงธรรมด้วยคาถาเหล่านี้ ในสีวลเถรคาถาว่า กุลบุตรในสัตว์โลกนี้ผู้ใคร่ประโยชน์ พึงศึกษาศีลนั้นแหละให้เป็นอันศึกษาดีแล้วในโลกนี้เพราะศีลที่รักษาแล้ว ย่อมนำสมบัติทุกประเภทมาให้ได้ ผู้มีปัญญาเมื่อปรารถนาความสุข 3 อย่าง คือ การสรรเสริญ 1 การได้ความปลื้มใจ 1 การตายไปแล้วบันเทิงใน

สวรรค์ 1 ควรรักษาศีล เพราะผู้มีศีล มีความสามารถ ย่อมได้มิตรมาก ส่วนผู้ทุศีล ประพฤติแต่ความชั่ว ย่อมแตกจากมิตรศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งเป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลายเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์ สวรรค์ เป็นเครื่องกันทุจริต ทำจิตให้ราเริง และเป็นท่าสำหรับหยั่งลงมหาสมุทรคือ นิพพานของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ เพราะฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์ ศีลเป็นกำลังหาสิ่งเปรียบปานมิได้เป็นอาวุธชั้นเยี่ยม เป็นอารมณ์อันประเสริฐ เป็นเกราะบังอย่างน่าอัศจรรย์ ศีลเป็นสะพานอันมีพลังมากมีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง เป็นเครื่องอุปโลภอย่างประเสริฐ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้มีศีล มีชื่อเสียง ระเบียบไปทั่วทุกทิศ ศีลเป็นกำลังที่ดีเลิศ เป็นเสบียงเดินทางชั้นเยี่ยม เป็นยานพาหนะชั้นประเสริฐ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้มีศีลไปได้ทั่วทุกทิศ คนพาลมีใจไม่ตั้งมั่นในศีล ย่อมได้รับการติฉินนินทาในโลกนี้ และตายไปแล้ว ย่อมได้รับทุกข์โทมนัสในอบายภูมิ ย่อมได้รับทุกข์โทมนัสในที่ทั่วไป ธีรชนตั้งมั่นดีในศีล ย่อมได้รับชื่อเสียงในโลกนี้ และตายไปแล้ว ย่อมได้รับสุขโสมนัสในสวรรค์ ย่อมได้รับสุขโสมนัสในที่ทั่วไป ศีลเท่านั้น เป็นเลิศในโลกนี้ ส่วนผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุดทั้งในหมู่มนุษย์และหมู่เทวดา ชัยชนะก็เพราะศีลและปัญญา” (Tipitaka 26/608-619/445-446)

2. คุณค่าด้านการสำรวมการสำรวมระวังอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยการเว้นกัณไม่ให้บาปอกุศลเกิดขึ้นได้ ศีลข้อนี้เป็นการสำรวมระวังทวารทั้ง 6 ในขณะที่ตานั้นเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้อง ใจรู้ธรรมอารมณ์ต่างๆ เหล่านี้เป็นการสำรวมไม่ให้



อภิขมาและโทมนัสเข้าได้จึงกล่าวได้ว่าเป็นศีลที่บริสุทธิ์และเป็นศีลวิสุทธิ ในขณะที่เห็น ขณะที่ได้ยิน เป็นต้นนั้น ก็เลศความรักใคร่และความโกรธหรือความหลงนั้นเข้าครอบงำไม่ได้

ในอินทริยสังวรสูตร ว่าด้วยอินทริยสังวร ภิขุทั้งหลาย เมื่ออินทริยสังวรไม่มี ศีลของบุคคลผู้มีอินทริยสังวรวิบัติ ชื่อว่ามีเหตุถูกขจัดแล้วเมื่อศีลไม่มี สัมมาสมาธิของบุคคลผู้มีศีลวิบัติ ชื่อว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะของบุคคลผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติชื่อว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทาและวิราคะของบุคคลผู้มียถาภูตญาณทัสสนะวิบัติชื่อว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว เมื่อนิพพิทาและวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะของบุคคลผู้มีนิพพิทาและวิราคะวิบัติ ชื่อว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว ภิขุทั้งหลาย เมื่ออินทริยสังวรมี ศีลของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยอินทริยสังวร ชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ ฯลฯ วิมุตติญาณทัสสนะของบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาและวิราคะ ชื่อว่ามีเหตุสมบูรณ์ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบสมบูรณ์ สะเก็ด เปลือกกระพี้ แม้แก่นของต้นไม้ นั้นย่อมถึงความสมบูรณ์ (Tipitaka 22/50/518-519)

ศีลที่เป็นอินทริยสังวรนั้น โดยไม่เข้าไปยึดถือในขณะที่เห็นก็เป็นเพียงแค่เห็นหยุดอยู่เพียงแค่นั้น ไม่ยึดถือในนิमितไม่ยึดถือในอนุพยัญชนะ จึงกล่าวได้ว่า เป็นอินทริยสังวร “ภิขุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปด้วยจักขุแล้วไม่ถืออนิมิตไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอยอมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทริย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามกเกิด คือ อภิขมาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่า รักษา

จักขุนทริย์ ชื่อว่าถึงความสำรวมในจักขุนทริย์ ภิขุฟังเสียงด้วยโสต ดมกลิ่นด้วยฆานะ ลิ้มรสด้วยชีวหา ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย รู้แจ้งธรรมอารมณ์ด้วยใจแล้วไม่ถืออนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอยอมปฏิบัติเพื่อสำรวมมณินทริย์” (Tipitaka 1/1/319) ไม่ยึดถือ ซึ่งนิมิตว่าเป็นหญิงหรือนิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสมีนิमितสวयงาม เป็นต้น หยุดอยู่เพียงแค่เห็นเท่านั้น เรียกว่า ไม่ยึดถืออนิมิต ไม่ยึดถือพยัญชนะในอาการต่างๆ ด้วย มือ เท้า การยั้งการหิวระ (Phra Buddhaghosa Thera, 2013 : 31) ผู้ที่สำรวมอินทริย์เปรียบเหมือนกับคนที่มุงหลังคาดีแล้วฝนย่อมไม่รั่ว ลงมารดตัวเราที่ไม่ต้องเข็ดน้ำฝนเป็นการสำรวมอินทริย์แล้วกิเลสก็ไม่รื้อเข้ารดใจ แม้แต่การเห็น การได้ยินเหล่านี้ทั้งหลาย

3. คุณค่าด้านอาชีวะ เว้นการทำ การพูด ที่เกี่ยวเนื่องด้วยมิฉาชีพ มีความเป็นอยู่ด้วยความบริสุทธิ์ ผู้ที่ต้องการให้อาชีวะปาริสุทธิศีลบริสุทธิ์นั้น จะต้องงดเว้นจากการประพฤติดลอลงทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับอาชีวะ เป็นความบริสุทธิ์ด้วยการแสวงหาปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพโดยความเป็นธรรมและโดยความสม่ำเสมอ “อาชีวะปาริสุทธิศีลนั้น ท่านเรียกว่า ปริยภูตสุทธิ เพราะเป็นความบริสุทธิ์ โดยการแสวงหาของภิขุผู้ละอเสนาสนะแล้วยังปัจจัยทั้งหลายให้เกิดขึ้นโดย ความเป็นธรรมโดยสม่ำเสมอ” (Tipitaka 1/3/952) ความบริสุทธิ์เว้นจากการความประพฤติดลอลงทุกชนิด เช่น การอวดอุตตริมนุสธรรม อันที่ไม่มีในตนไม่มีตามที่ตนเองได้กล่าวไว้เพราะมีอาชีวะเป็นเหตุ (Phra Buddhaghosa Thera, 2013 : 34) การพูดเคาะ



การพูดเสียงเคียงต่อลามด้วยลาม ถือว่าเป็นการแสวงหาอาชีพที่วิบัติสำหรับภิกษุ เป็นอาชีพที่ไม่บริสุทธิ์ ปัจจัยที่ได้มาด้วยความบริสุทธิ์นั้นมี 3 อย่าง คือ 1) ได้มาโดยการบิณฑบาต ถือว่าเป็นปัจจัยที่บริสุทธิ์อย่างยิ่ง 2) ได้มาโดยที่ทายกเลื่อมใสในคุณธรรมของภิกษุอย่างใดอย่างหนึ่ง 3) ได้มาโดยมีผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (Intasara, 2014 : 34)

4. คุณค่าด้านการใช้สอยปัจจัยในปริณิพัตถวรรค หมวดว่าด้วยการนุ่งห่มเรียบร้อย “ภิกษุพึงสำเหนียกว่า จักนุ่งสบง ห่มจีวรให้เรียบร้อย ในทุกเวลาและสถานที่ จักสำรวมระวังอิริยาบถ คือ การเดิน การนั่ง การเหยียดมือ การนุ่งห่ม” (Tipitaka 2/576/649) ในการพิจารณาใช้สอยจีวรนี้ เพื่อกันร้อนกันหนาว กันสัตว์เลื้อยคลาน เหลือบยุง เป็นต้น ในสังกัดจวรรค หมวดว่าด้วยความเอื้อเฟื้อ “ภิกษุพึงสำเหนียกในขณะที่ฉันข้าวว่า “จักฉันข้าวโดยเคารพ จักให้ความสำคัญในบาตรขณะฉันข้าว จักฉันข้าวไปตามลำดับ จักฉันข้าวให้พอเหมาะกันกับแกง จักไม่ทำคำข้าวใหญ่นัก จักทำคำข้าวให้พอดีกับปาก” (Tipitaka 2/606/681) ในการพิจารณาบริโภคนิพัตถวรรค ก็เพื่อบรรเทาเวทนาเก่าไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นให้ชีวิตเป็นไปและเพื่ออนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อใช้สอยเสนาสนะก็พิจารณาว่า เรานั่ง เรานอน เราใช้เสนาสนะนี้ เราอาศัยใช้สอยเพื่อบำบัดความหนาวร้อน เพื่อป้องกันแดด ลม สัตว์เลื้อยคลาน เหลือบ ยุง เป็นต้น เมื่อบริโภคนิพัตถวรรคก็พิจารณาว่า ยานี้เราบริโภคเพื่อรักษาความเจ็บไข้ป้องกันโรคภัย อาหารต่างๆ ไม่ใช่บริโภคด้วยอำนาจแห่งตัณหา

ความอยากใดๆ

5. สรุป

จากการศึกษาปาริสุทธิศีล 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปสาระสำคัญได้ว่า คุณค่าทางที่เกิดขึ้นทางกาย ต้องมุ่งเน้นฝึกตนจากการรักษาศีล รักษาพระวินัยไม่กระทำการอันเป็นบ่อให้เกิดการขาดจากศีล เพื่อการป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งอันทำให้ศีลมัวหมอง เพื่อประคับประคองนิสัยที่ดีในตัวให้เจริญงอกงามขึ้นเพราะบุคคลที่ควรบูชาจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้เราดูและปฏิบัติตาม คุณค่าด้านการสำรวม เป็นการพัฒนาความสำรวมยกระดับจิตใจให้อยู่ในสติด้วยการพยายามอดทนอดกลั้นต่อกิเลส และรักษาอาการอันน่าเลื่อมใสในภิกษุสงฆ์ ความบริสุทธิ์ในการสำรวมทวารทั้ง 6 อินทรีย์สังวรนี้จะบริสุทธิ์ได้ก็ด้วยกำลังของสติคุณค่าด้านอาชีพ ความบริสุทธิ์ในการเลี้ยงชีพ สิ่งใดที่ไม่ถูกต้องด้วยพระธรรมวินัย จะไม่ก้าวล่วงเด็ดขาด ถึงแม้ชีวิตต้องตกต่ำหรือตายไปก็ยอม แต่ไม่ยอมผิดศีลแม้เพราะลาภ ยศหรือญาติ หรือเพราะชีวิต เพราะชีวิตเป็นไปเพื่อทุกข์ จึงรักษาพระธรรมวินัยดีกว่าอาชีพปาริสุทธิศีลนี้ จะบริสุทธิ์ได้ก็ด้วยกำลังของวิริยะ และคุณค่าด้านการใช้สอยปัจจัยความบริสุทธิ์ในการรับปัจจัย ขณะที่พระภิกษุจะรับปัจจัย 4 ต้องพิจารณาเสียก่อนว่า ควรแก่สมณะหรือไม่ ถ้าไม่ควรก็ไม่รับ การใช้เครื่องนุ่งห่มก็เช่นกัน ต้องพิจารณาก่อนว่านุ่งห่มเพื่ออะไรมิใช่เพื่อความสวยงาม แต่เพื่อกันความหนาว ความร้อน แผลต่าง ๆ เป็นต้น อันเป็นเหตุไม่สะดวกแก่การเจริญสมณะธรรม



References

- Intasara, W. (2014). *Essence of Visuddhimagga*. 5th Printed. Bangkok : Med Printing L.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Thai Tipitaka Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Mahamakut Buddhist University. (2017). *Visuddhimagga Translated Part 01*. 7th Printed. Bangkok : Mahamakut Buddhist University Press.
- Phra Buddhaghosa Thera. (2013). *Visuddhimagga Complied by Somdej Phra Buddhaghosa*. 11th Printed. Bangkok : Dhana Press Limited.